

JOURNAL of SOCIAL and HUMANITIES SCIENCES RESEARCH (JSHSR)

Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi

Received/Makale Geliş 05.10.2021
Published /Yayınlanma 30.12.2021
Article Type/Makale Türü Research Article

Citation/Alıntı: Demirel, İ. (2021). Türk-İslâm düşüncesinde Türk şiiri ile millî Türk varlığı arasındaki bağ meselesi – İsmet Özel örneği. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 8(77), 2989-2999.
<http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.2839>

Prof. Dr. İdris DEMİREL

<https://orcid.org/0000-0001-7011-2532>

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yön. Böl, Ağrı / TÜRKİYE

TÜRK-İSLÂM DÜŞÜNCESİNDE TÜRK ŞİİRİ İLE MİLLÎ TÜRK VARLIĞI ARASINDAKİ BAĞ MESELESİ – İSMET ÖZEL ÖRNEĞİ

THE BOND ISSUE BETWEEN TURKISH POETRY AND NATIONAL TURKISH EXISTENCE IN TURKISH-ISLAMIC THOUGHT – THE EXAMPLE OF ISMET OZEL

Issue/Sayı: 77

Volume/Cilt: 8

jshsr.org

ISSN: 2459-1149

ÖZET

Cumhuriyet dönemi Türk-İslâm düşüncesinin en kayda değer isimlerinden biri İsmet Özel (1944 -)'dir. Onun, Türk edebiyat – şiir ve düşünce dünyasında takriben altmış yıldır belirgin ve mümtaz bir mevkiinin sahibi olduğunu söylemek gerekir. Şair ve mütefekkir Özel'in, üzerinde hassasiyetle durduğu meselelerin içinde Türk şiiri ile millî Türk varlığı arasındaki bağ meselesi de vardır. Türk şiirine ve millî Türk varlığına, aralarında herhangi bir ilgi bulunmayan münferit entiteler olarak da yaklaşılabilir. Lâkin Özel'in gözünde; ikisi arasındaki bağ varoluşsal bir bağdır. Bu bağın görülememesi demek hem Türk şiirine hem de millî Türk varlığına, hakikate mütenasip şekilde vakıf olamamak demektir.

Bu incelemenin amacı İsmet Özel'in Türk şiirine ve millî Türk varlığına ilişkin düşüncelerini ayrı ayrı alanlar şeklinde değerlendirmek değildir! Amaç, daha belirgin ve spesifik tarzda onun, Türk şiiri ile millî Türk varlığı arasındaki bağa ilişkin görüşlerini tahlil etmektir. İnceleme belgesel araştırma niteliğindedir. Nicel değil nitel yönelimlidir. Sonuçta, İsmet Özel'in, Türk şiiri ile millî Türk varlığı arasındaki bağın mahiyetine dair düşüncelerinin daha bariz şekilde görülmesini mümkün kılacak bulgulara ulaşılması beklenmektedir. Bu bulguların bilhassa inter-disipliner çalışmaları teşvik edeceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: İsmet Özel, Şiir, Türk Şiiri, Millî Türk Varlığı, Türk-İslâm Düşüncesi.

ABSTRACT

İsmet Özel (1944 -) is one of the most notable figures of Turkish-Islamic thought of the Republican period. It is necessary to say that he has held a prominent and respected position in the Turkish literary – poetic and thought world for about sixty years. Among the issues on which the poet and thinker Özel decisively focus, there is also the issue of the bond between Turkish poetry and the national Turkish existence. Turkish poetry and the national Turkish existence can also be approached as separate entities that are not related to each other. But in Özel's view, the bond between the two is an existential one. The inability to see this bond means that we cannot properly understand both Turkish poetry and the national Turkish existence.

The purpose of this review is not to evaluate Özel's thoughts on Turkish poetry and the national Turkish existence in the form of separate areas. The aim is to analyze more specifically and decisively his views on the bond between Turkish poetry and the national Turkish existence. The review is of a documentary research character. It is not quantitative, but qualitative-oriented. As a result, it is expected to reach the findings that will make it possible to see more clearly the thoughts of İsmet Özel about the content of the bond between Turkish poetry and the national Turkish existence. It is thought that these findings will especially encourage interdisciplinary studies.

Keywords: İsmet Özel, Poem, Turkish Poetry, The National Turkish Existence, Turkish-Islamic Thought.

1. GİRİŞ

Millî Türk varlığının teminat ve istinatgâhı Türk şiiridir. Türk şiirinin de aynı şekilde teminat ve istinatgâhı millî Türk varlığıdır. Mezkûr iki bütünleşik entite arasındaki bu müteakıl geçişme ve konumlanma, anlam ve amacını Türkiye'ye ihtimam ve sadakatte bulan bütün isim ve kuruluşlar için önemlidir. Nitekim bu önem İsmet Özel (1944 -)'de de kendini bariz şekilde göstermektedir. Özel, Türk edebiyat dünyasının da Türk düşünce dünyasının da önde gelen isimlerindedir. Evvela şairliğiyle öne çıkan ve ilk eserlerini Hıristiyan takvimiyle 1960'lı yıllarda vermeye başlayan Özel'in, onlarca yıldır Türk fikir hayatının ve onun içinde Türk-İslâm düşüncesinin en üretken, zor ve müessir simalarından biri olduğunu söylemek gerekir. Özel, bu geçen yıllarda *poetikasıyla*¹ olsun, Türkiye'ye ve dış dünyaya dair ilmî ve fikrî çözümlenmeleriyle olsun her zaman için dikkat gösterilmesi gereken bir konumda bulunmuştur. Yazarın üzerinde ehemmiyetle durduğu konular arasında Türk şiirinin niteliği yer aldığı gibi, bütün İslâmî hususiyetleriyle Türk milleti ve millî Türk varlığı da yer almaktadır. Giderek bu iki konu, yani Türk şiiri ile millî Türk varlığı konuları: Aralarındaki bağ meselesi üzerinden yahut diğer bir ifadeyle, birbirleriyle olan münasebetlerinin; geçişmelerinin, bütünleşmelerinin... Mahiyeti bakımından Özel'de daha belirgin ve kritik bir problematik hâline gelmişlerdir. Özel, bu bağ veya münasebete ilişkin olarak kendi sözleriyle şöyle demektedir:

“Türk milleti olarak varlığımızı şiire borçluyuz. Bu çok aşırı ve gerçeklerden kopuk bir iddia gibi görünebilir; ama kolaylıkla ve açıklıkla gösterilebilecek bir hüküm, kabul edilebilecek esaslara sahip olan bir hükümdür. Bugün içinde bulunduğumuz meseleler [itibarıyla], eğer Türk toplumu ya da Türk milleti, aşamayacağı zorluklar karşısında hissediyorsa kendini ve birtakım ekonomik, siyasî, sosyal olayların kötü sonuçlar doğuracağından korkuluyorsa, bunun sebebi bu toplumun şiirle ilişkisini koparmış olmasıdır. Bu kopukluğu bir şekilde tamir etmek lâzım. Çünkü... Biz millet olarak varlığımızı şiire borçlu bir toplumuz.” (Özel, 2013: 206)

Belirtilen bağ ve münasebet, meseleye şiir dışında, maddî faktörler, askerî etmenler, şarkı ve türküler gibi başka öğeleri de dâhil etmek suretiyle aşağıdaki şekilde de dile getirilmektedir:

“Tarih içinde Türklerin bir millî varlık sahibi olma müessiriyetini dosta düşmana göstermesinin arkasında şiir vardı. Şiirden kime neydi? Dünya nimetleriyle haşır neşir olanlar şiirin Türklüğe neler temin ettiğini umursamamışlardı. Oysa, Türklüğün bünyesi çoğunun zannettiği gibi kılıcın - kalkanın, topun tüfeğin, malın - mülkün, nalçanın - akçanın yardımıyla bina edilmiş değildir. Giderek şarkı ve türkünün Türk bünyesine getirdiği şiirle gelenler yanında deve de kulak kabilindedir... Biz Türkler evvel zaman içinde millet olmanın tadına şairlerimizle varmıştık... Türkler kendi mevcudiyetlerinin müdafasında kullandıkları nazmî şiirle silah ve kalkan şekline tahvil etti. Türkler devamlı silahlı kalmazlarsa topraklarını elde tutamayacakları şuurundan mahrum değillerdi. Şiirleri şuurlarını, şuurları şiirlerini tahkim ediyordu.” (Özel, 2020: 42 – 43, 159)

Özel'in görüşlerini teferruatıyla değerlendirmeden önce belirtmek gerekir ki Türk şiiri ile millî Türk varlığı arasındaki bağ konusu, Türk-İslâm düşüncesinin İsmet Özel'den önce misalen merhum üstad Sezai Karakoç (1933 - 2021) gibi kimi diğer bilinen isimleri için de yüksek ve hayatî bir anlam ifade etmiştir. Karakoç bu meseleye evvela lisan bağlamında yaklaşmıştır. Onda, dil yahut lisan denildiğinde değinilecek hem ilk hem de en önemli isim Yunus Emre'dir. Yunus Emre, Karakoç'a göre: 'Türk'ün gelecek zamanlardaki gaye ve ödevini biliyor, bu ödev yolunda bütün gücüyle Türk dili ve edebiyatını kurmaya, geliştirmeye, ilerletmeye çalışıyordu. Yunus Emre, Türk duyarlılığını sonuna kadar işlemiş, böylece, İslâm'ın Türklükle kaynaşmasının ve Türk'ü; İslâm'ı görev ve hedef olarak benimseyen bir toplum konumuna yükseltmenin bütün hamlelerini gerçekleştirmiştir. Yunus Emre'nin bazı şiirlerinin hem heceye hem aruza uyuşu, kendisinin bu Türk-İslâm kaynaşmasını şekil bakımından da isteyişinin bilinçli bir işaretidir. İslâm'ın ruhu ve Türk-yapısı, Yunus Emre'de öyle bir kaynaşmıştır ki, şiirinin biçimi, ölçüsü, sesi... Bir yandan Türk sanatının kendine mahsus çizgilerine, öbür yandan İslâm sanatının umumî çizgilerine uymuştur. Bu sûretle Türkçe de İslâm'ı yüceltmeyi bir vecibe ve varlık gerekçesi addeden Türklerin lisanı vasfıyla başlangıçta Yunus Emre'nin ve sonrasında onun çizgisindeki-halefi konumundaki sanatçıların elinde İslâmî hudutlar dâhilinde bir istikamette gelişip ilerlemiştir.' (Demirel, 2021: 134 – 135; Karakoç, 1989: 45)

¹ Latince *Poetica* kavramı, Aristoteles'in *The Poetics* (Περὶ ποιητικῆς) adlı çalışmasına referansta bulunmaktadır. *Poetics* ve *Rhetoric* (Ῥητορικὴ) adlı eserler, Aristoteles'in estetik görüşlerini daha özeldede edebiyata ve şiire dair felsefesini ortaya koyan çalışmalardır. Kavram, kendine, bilhassa edebiyat ve sosyal bilimler literatüründe bu biçimiyle yaygın tarzda yer bulduğundan ötürü burada da hususen şiire has düşünceler anlamında *poetika* olarak kullanılmıştır.

Karakoç için: ‘Şair, mensubu bulunduğu milletin sözcüsü, onun meselelerinin yorumcusu ve gerektiğinde yol gösterenidir. Şairin bu hususiyetleri, şiirin millet sanatı oluşundan kaynaklanır ve şiir kadar millet sanatı olan başka hiçbir sanat söz konusu değildir. Millî çizgiler ve karakterler resimden, musikiye, mimarîden romana başka sanat-edebiyat dallarında da görülebilir ama millîlik şiir bakımından ihtimaller içinden herhangi bir ihtimal değil! Zorunluluktur. Zira millîlik şiire bünyevî tarzda mündemictir. Dil ve kelimeler, şiiri dolaylımsız şekilde milletin kılar. Bu da demektir ki şairler, düşünceleriyle de gönülleriyle de ruhlarıyla da kendi milletlerine aittirler. Değinen millîlik zemininde bir milletin ihtişamından çeşitli duyarlılıklarına, öfkesinden mutluluklarına, sevecenliklerinden inceliklerine, farklı hissiyat ve karakteristikleri anlaşılacak isteniyorsa eğer başvurulacak ilk merci şairlerdir. Kendi milletimiz ve şairlerimizden örnek verildiğinde, Fuzulî, içliliğiyle; Bakî, tantana ve ihtişamıyla; Nef’î, öfke, mübalâğa ve şa’şaaıyla; Nedim, sevecenlik ve inceliğiyle; Nabi, bilgeliğiyle; Şeyh Galip, ruh müsikisiyle bizzat milletimizin karakteri, mizacı ve daha bile kendisidirler. O kadar ki, şairlerini görmeyen millet aslında kendini görmüyor, şairlerini yaşamayan millet aslında hiç yaşamıyor demektir.’ (Karakoç, 1988: 45-47) Karakoç’un yukarıda zikredilen görüşleri: En başta Yunus Emre ve bilhassa onun inşacılığı sayesinde, akabindeyse o çizgideki diğer Türk şairleri sayesinde; Türk dili, edebiyatı ve şiiri ile millî Türk varlığı arasında birincisi ve realite sathında kopmaz bağların bulunduğunu, ikincisi ve fikir sathında kopmaz bağların bulunduğunun Karakoç tarafından düşünüldüğünü ortaya açıkça koymaktadır.

Sezai Karakoç’un Türk şiiri ile millî Türk varlığı arasındaki bağa dair, örnek olarak verilen değerlendirmelerinden tekraren Özel’e gelirse eğer, şu söylenmelidir ki İsmet Özel’in işbu Türk şiiri ile millî Türk varlığı arasındaki bağ meselesindeki ayırt edici farkı, anlaşılmalı ki konuyu dillendiren ilk isim oluşundan kaynaklanmamaktadır. Asıl fark, onun, bu bağ daha çok vurgulayışıdır. Bu mesele üzerinde daha bir ısrarla duruşudur. Ek olarak, düşünürün ilgili mütalaaalarının, zaman yönüyle yeni tahlillerle ve doğrudan biçimlerde hâlâ devam edışıdır. Diğer bir ifadeyle, kendisinden önceki mezkûr dikkatler de kıymete haiz bulunmakla birlikte bu hayat-memat meselesi niteliğindeki mevzu, İsmet Özel’de fevkalade derecede öncelik taşıdığı için burada olduğu gibi müstakilen incelenmeyi hak etmektedir.

2. TARİHÎ GÖRÜNÜM: İSLÂM, KAPİTALİZM, TÜRK LÜK VE YUNUS EMRE’YLE İNTİŞAR EDEN TÜRK ŞİİRİ

Özel’e göre, Türk şiirinden önce genel mânâda şiir ve şiirin etrafında oluşan ortam sayesinde: ‘İnsanlar kendi iç dünyalarında belirgin hassasiyetler kazanırlar. Bu kazanım yardımıyla başlarını dik tutmayı, ucuz ve bayağı değerlere dirsek çevirmeyi öğrenirler. Şiir, ortaya, hayatıyeti korumak için atılmakta, çirkinliklere, kötülöklere, haksızlıklara rağmen insanda savunulup korunmaya değen vasıflar bulunduğuna içten içe ve kesinlikle inanılmasını temin etmekte ve şiirin kendisi de haddizâtında böyle ortamlarda serpilip çiçek açmaktadır. Bu açıdan bakıldığında şiiri cafcıflı, güzel yahut dokunaklı sözler gibi görmek kabil değildir. Bu mesele teknil bir kendini yetiştirme ve yükseltme meselesidir. Şiir daha rahat ve daha işlek bir hayat işine değil, daha yüksek bir kavrayış işine yaramakta, o mânâda insanların önce kendilerinin bir kıymet kazanmaları ve başkalarının kıymetini fark etmeleri gerekmektedir. Eğer kıymetin, ‘Amerikan parası’ bazında ölçülebileceği fikri baskınsa, bir şeyin kıymeti kaç dolar ettiğiyse anlaşılıyorsa bu da bir yoldur. Ki, Türkiye şu anda o yolu (An American way of life) yürümektedir. Bir de ‘‘Türk Şiiri’’nin neresine düşüyor?’’ sorusuyla yürünecek bir yol vardır. Bu şiir ölçüsü esas alındığı zaman Türkiye’nin millî birliği ya da toprak bütünlüğü meselelerinin mahiyeti çok daha berrak görülür. Anlaşılmalıdır ki, Türkiye denildiğinde, ülke hayatının teminatı şiirdir. Kendimizi tanımamızı mümkün kılan ‘kendilik bilgisi’ (self-knowledge) insan tekleri olarak nasıl şiirden alınıyorsa, toplum olarak da şiirden alınır. Biz de burada eğer bir ‘‘millet olma’’ arzusu taşıyan insanlarsak şiire müracaat etmeliyiz. Türkiye’de şiirin uğratıldığı kaza çok büyük hasarlar doğurmuştur. Bu hasar milletin ortadan kaldırılmasına dahi yol açabilir. Bugünkü hâkim siyasi çizgi, ne yazık ki şiirle tamamen alâkasız durduğu için Türkiye’nin hem vatan bağlamında hem de burada yaşayan insanların bir millet vasfını kazanmasını sağlayacak gelişmeler bağlamında kayba uğramasına sebep olacak bir eğilimi yansıtmaktadır.’ (Özel, 2013: 20, 213 – 214, 256 – 257; Özel, 2014c: 12; Özel, 2018a: 232; Özel, 2019: 109) Bu kayıp eğilimi tersine çevrilsin ve gerek vatan gerekse millet sathında beslenecek gür bir hayat kaynağından istifade edilebilsin isteniyorsa eğer o kaynak Türk şiiridir.

Özel’in indinde: ‘Türk’ün bir mânâsının olması gerekir ve bu mânâ da İslâmîyet’tir. Türk, tarih sahnesine Müslüman olarak çıkmış bir milletin adıdır. Türklüğe karşı çıkmak bilhassa İslâm düşmanlığı anlamına gelir. Türklük böyle iken, Türkçe de Kur’ân ayetlerinden ve Hâdis-i Şeriflerden tereküp etmiş bir itikat dilidir. Dünyanın Türklükten haberdar olması, başlangıçta Asya-içi bozkır kavimlerinin

Müslümanlığa geçişleri dolayımında vuku bulmuştur. Lâkin bu bozkır kavimleri, Türk değil, Özbek, Tatar, Kırgız, Türkmen, Başkırt olmuştur. Farklı kavim adlarıyla birlikte Müslüman olmak kavimlerin her birine şahsiyet ve kimlik kazanmayı temin etmiştir. Fakat bunların arasından çıkmalarına rağmen, bilahare Bulgar olanlara yahut Macar olanlara Türk denilmemiştir, denilmemektedir. Oysaki eğer modern bilimin ölçülerine itibar ediliyorsa bunlar da aynı genetik ya da ırkî geçmişe sahip insanlardır! Neden böyle olmuştur, çünkü tarihten bugüne Türkî vasıf taşıyarak gelen insanların hepsi Müslümanlığı seçenlerden ibarettir. Yani *Türkî* kavim ya da *Türkîk* denilen insanların tamamı sadece Müslümanlardır.' Özel, burada mevzuya kendi Türk tanımını ekleyerek şöyle demektedir:

“Kâfirle çatışmayı göze alan Müslümana Türk denir. Bizim insanların Müslümanlığına hiçbir diyeceğimiz yok. Ehl-i kibleyi tekfir etmeyiz. Herkes Müslüman olabilir. Ama herkes Türk olamaz. Yine, “Türklük ne zaman başladı?” diye, birisi bana soracak olursa diyorum ki: Allah Resulü cihada gitmeyip de onun masraflıyla mescid bina edenlerin mescidine girmedi. Türklük o zaman başladı.” (Özel, 2013: 224, 228)

Özel, Türklük ve Türk şiiri meseleleri bağlamında Yunus Emre'nin öncülüğünü işlerken, konuya, Homeros (Homer, "Ὅμηρος")'u da bir misal olarak dâhil eder. Hıristiyan takvimine ve inancına göre Tanrı'nın doğumundan (Before Christ) 800-750 yıl kadar önce yaşayıp *Illiad* ve *Odysey*'yi yazan şair Homeros, Özel bakımından: 'Bir şair kimliğiyle, Yunan milletinin ortaya çıkarılmasındaki kritik isimdir.² Ki, bu durum hemen bütün toplumlarda üç aşağı beş yukarı benzer şekilde cereyan etmiştir. Bir dilde üretilip müracaat edilecek referans metinleri o toplumun kimlik ve kişilik kazanmasında belirleyici bir ehemmiyet taşımışlardır. Bu belirleyicilik, vazife ve ödev bizde Yunus Emre'e aittir. O, Türk şiirinin yolunu çizerken aynı zamanda Sokrates öncesi düşüncenin de ocağını yaktığı, tenceresini kaynattığı, gıdasını yenilebilir kıvama getirdiği bu toprakların Homeros'tan itibaren su yüzüne çıkardığı gücüne dayanarak çizmiştir. Bu hal üzere, Türk şiirinin kendisiyle intişar ettiği Yunus Emre, bizim bir millet özelliği taşımamıza yarayacak hazırlığı yapmış, temelleri yerleştirmiş, esasları koymuştur. Konuştuğumuz dilin ve Türk milletine analık eden şiirimizin ana hattını, 'Kitabımıza sadakatle' Yunus Emre çekmiştir. Biz, onun öncesinde bu topraklara geldiğimiz zaman ifade-i meram bakımından pek parlak bir durumda değildik. Ondan sonraysa bir tarafta Divan Edebiyatına, diğer tarafta Halk Edebiyatı denilen Anadolu'da yaşayan edebiyatın doğmasına doğru iki kanaldan ürünler verilmiş, bu ürünler de bizim bir toplum olmamızı sağlayan eserler vasfını taşımıştır.' (Özel, 2013: 251 – 252; Özel, 2018b: 47, 207; Özel, 2019: 17; Özel, 2020: 72, 74, 151, 154, 250; Özel, 2021a: 149; Özel, 2021b: 98) Özcesi, Türkiye'nin tarih sahnesine Türklükle çıktığı bir vasatta Türk şiirinin, Türk dilinin ve dolayısıyla millî Türk varlığının gelişiminde Yunus Emre'ye, merhum Sezai Karakoç'un atfettiği mahsus önem, İsmet Özel için de varittir ve inkârı gayrikabil bir realitedir.

İslâm, Türkiye, Türklük ve şiir denilerek açıklanmak istenen hususlar üzerinde; kısmen tekrar pahasına biraz daha durulmak istendiğinde, ifade edilmelidir ki, millî Türk varlığı ve Türk şiiri denildiğinde, anahtar hadiselerden biri Türkiye'nin vatanlaştırılarak (tavattun edilerek) Darü'l-İslâm kılınmasıdır. Düşünürün indinde: 'Türkler gelmeden önce Türkiye diye bir vatanın varlığı mevzubahis edilemez. Adına Türkiye denilen topraklar, Darü'l-İslâm haline gelerek vatan olmuştur. Bu tarihî hakikat birinci dereceden önemli bir hakikattir. Türkiye ve Dar'ül-İslâm oluş da bu topraklarda yeni bir milletin doğuşuyla alakalıdır. Bu topraklarda bir milletin doğuşuysa, konuşulan dilin; Türkçenin teşekkülünden bağımsız bir vakıa değildir. Bu dil; Türkçe, çok farklı ve orijinal bir seyirle şiir üzerinden sübüt bulmuştur. Daha açıkçası bu ülkede, öneminin altı az önce hem Sezai Karakoç hem İsmet Özel vesilesiyle çizilen Yunus Emre'yle başlayan bir milletleşme/Türkleşme süreci yaşanmıştır. Yunus Emre'nin yazıp intişar ettirdikleri bir kanaldan giderek Divan Edebiyatını, başka bir kanaldan giderek Halk Edebiyatı denilen şiiri meydana çıkarmıştır. Diğer ülke ve toplumlarda dilin meydana çıkması sonucunda varılmış bir serencam yaşanırken, Türk toplumunda tersi bir serencam yaşanmış ve ortaya çıkan şiirin oluşturduğu bir dilden bahsedilmek mecburiyeti doğmuştur.' (Özel, 2013: 206 – 207; Özel, 2019: 16 – 17, 66) Nakledilen tarihî vakıa, hiç kuşkusuz o anlama da gelmiştir ki, millî Türk varlığı ile Türk şiiri arasındaki bağ, nevezuhur bir bağ olmayıp kendisine bidayetten beri rastlanan bir aslı gerçekliktir. Bu gerçeklik, söz konusu iki entitenin yani millî Türk varlığı ile Türk şiirinin ancak yekdiğeriyle geçişmesi, bütünleşmesi, 'besleşmesi' hâlinde varolabilmesi demektir.

² Homeros'un önemini altını, İon adlı eserinde Platon da çizer. Sokrates ile İon arasındaki diyaloglar, sıklıkla Homeros üzerinden yürütür. İon, kendi önemini, değerini belirtir ya da kendini överken, "Homeros'la ilgili en güzel sözleri ben söyleyebilirim." Der ve Homeros'a diyalog boyunca tekrar tekrar dönülmeye devam edilir. (Platon, 2017: 34 vd.) Aynı önem ve yer verme Aristoteles'in Poetika'sı için de geçerlidir. Aristoteles, eserinin daha ilk sayfalarından itibaren Homeros'u kendine konuk eder. (Aristoteles, 2017: 36, 37 vd.)

Tarihî görünümüne yönelik minvalde Türklük, Türk dili ve Türk şiiri denildiğinde mutlaka değinilmesi gereken şair ismi nasıl Yunus Emre oluyorsa, yine öyle mutlaka değinilmesi gereken bir vakıa da uzun adıyla ‘modern-kapitalist-dünya-sistemi’, kısa adıyla kapitalizmdir. İsmet Özel için: ‘Türklük hâdisesinin dünya tarihinde birinci dereceden bir role karşılık gelişi, Avrupa’nın Türkleşmeye panzehir olsun diye kapitalistleşmeyi keşfiyle yakından bağlantılıdır. Ortaçağın içinde ama sonlarına doğru ve erken-modernliğin daha henüz başlarında; XIV. Yüzyılda bir tarafta Avrupa bulunurken, denklemin karşı tarafında Türkler yer almıştır. XIV. Yüzyılda Türkler, Osmanlı Devleti’nin temellerini atarken, Avrupa da İtalyan site devletleri aracılığıyla bugün boyunduruğu altında yaşadığımız modern-kapitalist-dünya-sisteminin temellerini atmaya yönelmiştir. Bu, Venedik başta olmak üzere İtalyan site devletleri yoluyla temelleri atılan piyasa esaslı bir sistemdi. Gemilerle yapılan ticaretten elde edilen değerlerin, ülke içinde para gücüyle düzen temin etmesi işleyişine dayanılıyordu. XX. – XXI. Yüzyılda olgunluk safhasındaki kapitalist sistemin ilk tekevvün ve serpilmesine bu sûretle XIV. Yüzyılda başlanmış oluyordu. Bütün bunların biz Türkleri ilgilendiren kısmı şuydu: O kapitalist işler bir şekilde yürürken, Osmanlı Devleti’nde “*non-market economy*” dedikleri; işleyişini kapitalizm gibi piyasaya bağlamamış olan bir iktisadî düzen vardı. İşte bu düzen paralelinde XVII. Yüzyılın ortalarına kadar dünyanın siyasi organizasyon, askeri güç ve toplumsal yapı-hayat bakımından en parlak ülkesi Osmanlı Devleti’ydi. XVII. Yüzyılda ise dengeler; “Türk tehlikesi geçti. Artık bizim de bir vatanımız var. Bizim de bir kültürümüz var, bizim de bir medeniyetimiz olacak.” Diyebilme noktasına yükselen Avrupa’nın lehine dönmekteydi. Ayrıca, dünya çapında cari olan bir bakış çarpıklığı da kapitalizm karşıtı Türk mevkiini; kapitalizmin, Türk’e has hassasiyetlere düşmanlığını görünmez kılmaktadır. Bu meselelerin edebiyat ve şiirle kesişen yönü ise şuydu ki, kapitalizmin gelişmesi Batı toplumlarına nesre dayalı yani gücünü nesir yoluyla hissettiren bir edebiyat vermişti. Edebiyatın dışında Batı’da, bilimde de kullanılabilir nitelikte bir dil yapısı kazanılmıştı. Bizdeyse tutunulacak tek dal olarak bugüne kadar gelen şiir olmuştur. Hâlihazırda da şiirle bağ kurmayan bir zihnî yapının hesaba katılır bir varlık göstermesi mümkün olmamaktadır. Nitekim ister Divan Edebiyatı ister Halk Edebiyatı isterse de genel mânâda Cumhuriyetten sonraki edebiyat olarak ele alınsın, toplum olarak şiirle sıhhatli ve üretken bir bağ inşa edemeyişimiz bütün işlerimizin çıkmaza girmesinin ana sebebidir. Çünkü biz şiirle bağ kurmamak suretiyle kim ve ne olduğumuz konusunda bir belirliliğe ulaşmayı reddediyoruz demektir.’ (Özel, 2013: 230 – 234, 253; Özel, 1438: 20; Özel, 2018b: 74, 84, 86; Özel, 2019: 12, 37; Özel, 2020: 155; Özel, 2021b: 12) Başka bir söyleyişle diğer faktörlerin de katkısıyla birlikte Türk tarzı (iktisadî) hayatın dışında ve karşısında bir işleyişle kapitalist sistem, XIV. Yüzyıldan, XVII. Yüzyıla gelindiğinde Avrupa’ya, Türkiye’nin aleyhin(d)e önemli mesafeler katettirir olmuştu. XVII. Yüzyıl sonrasındaysa bir yandan bahsedilen kapitalist işleyişlerin ürettiği aleyhte tablo, diğer yandan kapitalist zeminde şiirle sıhhatli bir rabita kuramama açmazı Türkiye için hem bir şahsiyet krizine, bir ‘kendilik bilgisi’ mahrumiyetine, hem de toplumsal, siyasî, askerî... Her neviden faaliyetin mâluliyetine yol açmaktadır.

Düşünürün indinde: ‘Kapitalist teşekkül ve yükselişe karşın, Osmanlı coğrafyasında kendi mükemmeliyetini hisseden ve hissettiren başka bir toplum vasfıyla Türk toplumu örnek alınacak hayat tarzını yahut vasıflarını XIX. Yüzyıla kadar korumuştur. XIX. Yüzyılda iki kritik vakıa yaşanmıştır. 1838 yılına gelindiğinde Osmanlı – İngiliz ticaret antlaşması aktedilmiştir. Hemen bir yıl sonrasında; 1839’da ise Tanzimat Fermanı ilan edilmiştir. Bu hadiselerle birlikte bir kırılma başlamıştır. Bu ülkede yaşayan insanlar kendi hayat tarzlarının gereği ya da sonucu olan edebiyat formunu; Divan Edebiyatı’nı red ve terk etmişlerdir. Tekraren: Osmanlı Devleti, bir yaşama tarzı, bir edebiyat doğurmuş ve bu yaşama tarzı, dolayısıyla edebiyat bir şekilde XIX. Yüzyıla gelindiğinde sekteye uğramıştır. Bu sekteye uğrayış minvalinde de yeni bir edebiyat formu çıkarmaya yönelik gayretler görülmüş, bu gayretlerin muhassalasına ‘Batı Tesirinde Türk Edebiyatı’ ya da ‘Tanzimat Edebiyatı’ adı verilmiştir. Türk şiirinin Osmanlı düşünme tarzıyla kaim ritmi; Batı dünyasıyla şöyle veya böyle ilişki kuran bir zihnin meşguliyet alanı içinde tüketmesi veya Divan şiirinin terk edilip ‘Batı Tesirinde Türk Edebiyatı’na geçiş verilmesi meselesi, insan düşüncesiyle ve insan elinden çıkma kültürel yapılarla olan münasebetimizin veçhesini derinden ilgilendiren bir hâdise olmuştur. Türkiye’de bazı insanlar eskiden yok saydıkları dünyanın, yani Avrupa’nın, kendi üzerlerine baskı kurması sonucunda icbar edildikleri yeni şartlara intibak edip etmeyeceklerini, kendi elleriyle yeni bir yaşama imkânı üretip üretmeyeceklerini düşünmüşlerdir.’ (Özel, 2013: 66, 207 – 208) Bu düşünceler eşliğinde geç-Osmanlı ile birlikte Cumhuriyet’e geçişte ve Cumhuriyet sürecinde ortaya mümeyyiz karakteristiği kapitalizm olan Avrupa’yı dikkate almakla birlikte en nihayetinde kendi bağımsızlığını korumayı el’an sürdüren bir şiir anlayışı konulmuştur.

3. MODERN GÖRÜNÜM: ARİSTOTELES'İN LOGOS, ETHOS VE PATHOS'UNDAN TÜRK ŞİİRİNİN ANA HATLARINA

Millî Türk varlığının teşekkülünde, muhafazasında ve sürdürülmesinde emsalsiz bir vazifeyi yerine getiren Türk şiirinin, yukarıya derc edilen tarihî görünümünün üzerine bu sefer de modern görünümünü ve hatlarını açıklama işine girildiğinde Özel'e göre, Aristoteles'in 'Logos' (Λόγος), 'Ethos' (ἦθος) ve Pathos (πάθος) kavrayışı ve tasnifi fevkalade fonksiyonel olmaktadır. Kendi sözleriyle:

“Aristoteles'in Retoriğinde şöyle bir tasnif var. Diyor ki Aristoteles: Birilerini ikna etmenin üç yolu var: Logos, Ethos, Pathos. Biz birilerini bir şeye bu üç yolla ikna edebiliriz. Retorikte bu netlikle ifade edilmiş. Logos'la ikna edebiliriz. Logos bir yandan akıl, bir yandan söz demek Yunan dilinde. Bir insanı ikna etmek için aklın ve sözün ustalığını, Logos'u kullanırız. Veyahut bir şeyin doğruluğuna Ethos'la ulaşabiliriz. O da, o konuşan, ikna edecek olan kişinin karakteri, seciyesi, ahlâkı; çünkü Ethos kelimesi, bir yandan Etik'e, bir yandan da belki de Etno'ya gider. Bir de Pathos yolu vardır. Bir insanı ikna etmek için müşterek duygulanımlar alanını kullanırız.” (Özel, 2013: 209)

'Divan Edebiyatı terk edilip Batı Edebiyatı tercih edildiğinde, Türkiye'de eli kalem tutup “Eğer yeni bir kültür üretebilirsek, millet olarak varlığımızı devam ettirebiliriz.” Diye düşünen insanlar Retorik'in yukarıda sıralanan yollarını deneyerek ya da denedikleri yolların az önce sıralanan Aristoteles'in Logos, Ethos, Pathos tarzlarına tevafuk etmesi suretiyle yeni bir edebiyat kurmaya girişmişlerdir. Akif Paşa, Tanzimat öncesinde ve Tanzimat sırasında Sadullah Paşa, Logos yoluyla bir yeni şiir üretme çabası göstermiştir. Namık Kemal, Ziya Paşa gibiler Ethos yoluyla yeni bir şiir kurma girişimindeydiler. Recaizade, Abdülhak Hamid gibiler de yeni bir şiiri Pathos yoluyla inşaaya yönelmişlerdi. Bu dönem bir tür emekleme dönemi idi. İki medeniyet arasındaki tercihte karşılaşılan zorluklar, tereddütler, sallantılar geçirilmekteydi. Bu vetirede “Sahip olduğumuz dille Avrupaî edebiyat yapabilir miyiz?” sorusu, Tanzimat Edebiyatı sırasında muallâkta kalmış idi. Ama akabinde Servet-i Fünûn'la yani bir bakıma Tevfik Fikret'le beraber bu mesele aşılmıştı. Zira hem Tevfik Fikret'in temsil ettiği Ethos, hem de Cenap Şehabettin'in temsil ettiği Pathos yoluyla Avrupaî edebiyat yapılabileceği sarahaten ortadaydı. Türkçe, çok kısa bir zaman zarfında, dünya ölçüsünde bir şiir kurma kudretine sahip bulunduğunu göstermişti. Böylece Türk şiirinin modernleşmesine doğru giderken bir Ethos kanadı kullanıldı. İşte bu, her üçü de Cumhuriyet öncesinde doğan Tevfik Fikret, Mehmet Akif,³ Nâzım Hikmet kanalıdır. Bir de Pathos kanalı kullanıldı. O da yine Cumhuriyet öncesinden devralınan Cenap Şehabettin, Ahmet Haşim, Yahya Kemal⁴ kanalıdır.' Diğer yandan, 'modern Türk şiirinden önce, genel mânâda modern şiirin doğuşunu modern-dünya tarafından *assimilée* edilememeye borçlu olduğu da hatırlanmalıdır. Asimile-olmayış şiir bakımından bir ayak direyiştir ve bu direyiş/direnış, Türk şiirine de bir imkân sağlamaktaydı. Bu

³ İsmet Özel'in üzerinde hassasiyetle durduğu Mehmed Âkif'e ilişkin olarak Sezai Karakoç'un, Tevfik Fikret ve Nazım Hikmet ile mukayeseleri içeren tespitleri de gerek genel mânâ yönüyle gerekse bu makaledeki Türk şiiri ile millî Türk varlığı arasındaki bağ meselesi yönüyle önemlidir. Karakoç'un nazarında: 'Mehmed Âkif, büyük Türk toplumunun ölüm kalım savaşının şairidir. O, bir cephe şairidir. Âkif'in dikkati alelade bir adamın dikkati değildir. Bir cephe adamının dikkatidir. Âkif, toplumumuzu, en şahsa-dönük acılardan, metafizik bunalımlara ve sosyal kritiğe kadar bütün cepheleleriyle kucaklamıştır. Toplumumuzun derdiyle dertlenmiştir. Döneminin önemli simalarından Tevfik Fikret'in marazı, yabancı bir ruhun 'hor görüşüyle dolu' ve marksizmin propagandası için bir doktrin gözüyle bakıp ezbere tesbitlerde bulunmanın ötesine geçmeyen bakışına karşılık, Âkif'in bakışı sıhhatli ve kahramanca bir bakıştır. Bu sıhhatliyle de realizmde Âkif'ten daha ileri giden bir şairimiz söz konusu değildir. Yine realizm bahsinde misalen Nazım Hikmet realizmi halka ve onun dertlerine dönük bir realizm olmamıştır. Çünkü Nazım Hikmet, halkın yoksulluğunu halkın içinden bir kişi olarak tâ yüreğinin derinlerinde duymuş değildir. Âkif gibi değildir. Nazım Hikmet hep kendi doktrinini sayıklayıp durur. Türk toplumuna yabancı olan bir doktrin... Kendisinde, Âkif'in sıcaklığını, samimiyetini yerliliğini görme imkânı bulunmayan Nazım Hikmet, Türk toplumunun ideasını yabancıdır. O, yabancı bir şairdir. Daima yabancı kalmasını da bilmiştir. Tanzimattan bu yana, kendi toplumuna; Türk toplumuna yabancı kalmanın bir imtiyaz olduğunu sezenlerden biridir. O ve onun eksenindeki Batıcı, materyalist şairler-düşünürler; kahvesi, hastahanesi, okulu ve ailesi ile bütün bir Türk toplumunu asla canlandıramamışlardır. Onları, Âkif'in yapmacıksız samimiyetinin yanında yabancı, suni ve samimiyetsizdir. Gelecek Türk şiirinin realizmi toplumumuzun ruhuna aykırı ve yabancı şairlerden değil, Âkif'in şiirinden, kan aktığını hissettiğiniz yaralı yüreğinden beslenecek ve yola çıkmış olacaktır.' (Demirel; 2021b: 145; Karakoç, 1986: 50 – 52) Burada Karakoç'un, Âkif ile Fikret ve N. Hikmet'i; kendi toplumumuzun hem varlığına bağlılık, hem de dertleriyle dertlenip-dertlenmeme, dolayısıyla da millî Türk varlığı açısından kritik bir misyon ifa edip etmeme kıstasları itibarıyla Özel'de olduğunca aynı çizgiye yerleştirmek bir yana, hususen karşı(t) çizgi ve kutuplara yerleştirdiği sarahaten görülmektedir.

⁴ Bu makaledeki problematik yönüyle Yahya Kemal'i, Özel gibi Karakoç da hususî ve yol açıcı bir konuma yerleştirerek, resmi ideoloji bakımından olsun, medeniyet, İslâm ve tarih şuuru bakımından olsun, mercek altına alır. Bu bağlamda Karakoç'a göre: 'Yahya Kemal, eğer dinin yani İslâm'ın aleyhinde yazsaydı, çağının güçlülere onu daha fazla ödüllendirirdi. Fakat o tersi bir tutumla, milletin; milletin dinine, tarihine, yurduna büyük bir sevgi ve saygı duymuş ve şiirlerini de bu duygularla yazmıştır. O şiirleri yazdığı için, düşmanlıklar kazanmış ve kimilerinin küçümsemiştir. Millet-ile-dinin, İstanbul-ile-tarihimizin birbirine nasıl iç içe ve kopmaz bağlarla bağlandığını Yahya Kemal göstermiştir. Yahya Kemal, vatan ve millet derken İslâm'a olan sevgi ve saygısını o perspektiften ifade etmiştir. Vatani milletle, milleti de dinle birlikte düşünülmüş, bunlar onun içinde yekdiğerinden ayrılmamıştır. Aydınım haktan kopukluğunun acısı, en güzel şekilde onun şiirlerinde canlandırılmıştır. Yahya Kemal, kuşkusuz ki bir İslâm ideali önderi değildir. Dahaşı yaşantısı da Batı yaşantısıdır. Dünya görüşü de, ağırlık merkezinde Batı'nın bulunduğu bir sentezdir. Yahya Kemal'in, İslâm'ın Dirilişi için bir düşüncesi yok gibidir. Lakin bütün bu hususlara karşın, milletimizin, inançlarından, ahlâkından vazgeçmemesini ve Müslüman bir halk olarak yaşamasını istediği de aşîkârdır. Yahya Kemal'in şiirleri ve milliyetçilik görüşü ne kadar yaşayacak, bunu zaman gösterecektir. Fakat milletimize bağlılığı, onun her zaman minnetle anılacak kalıcı yanı olacaktır.' (Demirel, 2021b: 147 – 148; Karakoç, 1996: 11 - 13)

çerçevede arka plan fonunu modernliğin tesis ettiği Türk şiirine çıkan yolun, az önce zikredilen iki ana hattan oluştuğu tekraren ifade edilmelidir. Bu minvalde şiirin; yöneldiği eksen doğrultusunda, fiilerimizle bağına ya Ethos ağırlıklı ya Pathos ağırlıklı olarak kurduğu görülür. Devlet ve millet ile olan bağ noktalarının Ethos ağırlıklı bağlantıyı önemseyenler milletin dinamizmine, Pathos ağırlıklı bağlantıyı önemseyenler ise devletin dinamizmine güvenmektedir.’ (Özel, 2013: 68-69, 209 – 213; Özel, 2014b: 11; Özel, 2021a: 157 – 158, 160, 286 – 287; Özel, 2021b: 99)

‘Ethos ağırlıklı şiir, estetik yapısını dilin coşkun, sarsıcı özelliklerinde arar. Ulaşılabilecek bir yer, hissedilecek bir zaman ve birlikteliğinden fayda beklenen insanlar vardır. Fikret – Akif – Nâzım çizgisi, yeri, zamanı, insanı yoğurmayı gözetken bir çizgidir. Dolayısıyla hamurun mevcut olduğuna, milletin dinamizminin şiire ilişkin değerleri besleyip büyüteceğine inanılır. Kararlara doğrudur bu şiir. Bu şiiri önemli ve değerli kılan kararların mahiyeti değildir! Bir kararlılığın bizatihi varlığıdır. Yahya Kemal ve Ahmet Haşım’ın temsil ettiği şiir çizgisindeki estetik yapı ise dildeki içkin özelliklerde aranır. Onlar, dille mekân arasındaki bağı veri(lmiş) sayarlar. Dilin, zamanı yaratabileceğine, insanların dilde mukim oluşlarının meseleyi çözeceğine inanırlar. Onları böyle inanışlarda rahat ettiren temel saik ise toplum örgüsüne, teşkilatına, giderek de devlete duydukları güvendir. Onları, devlete giden değil, devletten gelen bir hattır. Karar, şiir dışındaki bir alan olarak devlet katında verilmiş bulunduğu onlara kararın derinliğini ve yüceliğini iskandil etmek kalmıştır. Türk şiiri modernleşmesini Ethos ağırlıklı kanaldan değil de Pathos ağırlıklı kanaldan akarak gerçekleştirmiştir. Bunun sebebi ise geçen zaman içinde şairlerin devlete, millette yaslandıklarından/bağlandıklarından daha fazla yaslanmakta/bağlanmakta sakınca görmeyişleri olmuştur. Bu gerçeğin onca belirginliğine karşın, bir yandan devletin şairleri umursamaz tavrı, diğer yandan şiir dilinin günden güne o ihmal edilen millete açılmak ve onunla bağ kurmak zorunda kalışı hem anlayışta hem söyleyişte ortaya, bir kırma (hybride) tür çıkarmıştır. Şairler, milleti gücendirmiş ama buna karşılık devlete de yaranamamışlardır. Seçkinlere yaraşan bir şiir anlayışı, ilgiyi ancak yetkisiz ve etkisiz bir insan kümesinden görürken, yetkili ve etkili insanlar seçkin vasıflara sahip olmaktan uzak düşmüşlerdir. Bu tabloya, Nazım Hikmet’le ‘halkın davası’ ve Orhan Veli’yle ‘halkın zevki’ perspektiflerinin dâhil olduğu ifade edilmelidir. Şöyle ki: Nazım Hikmet, açıktan sosyalist, komünist, Marksist bir söylemin temsilcisi olarak Türkiye’de bulunuyordu. Burada, Türk Milleti’nin dünyadaki bu türden söylem ve değişikliklere ayak uydurup uyduramayacağı canlı bir soru idi. Bu gidiş gelişler içinde Nazım Hikmet’in şiir olarak savunup örneklerini sergilediği için *halkın davasını* savunmak olduğu kabul edildi. Sosyalist bir geleceğin beklenmesi aynı zamanda halkın davasının ne olduğunun tespiti manasına geliyordu. Orhan Veli ve arkadaşları “Nazım Hikmet halkın davasını müdafaa ediyor, biz ise ‘halkın zevki’ni müdafaa ediyoruz!” Gibi bir çıkışı kendi dayanakları haline getirdikleri için, orada da halkın zevki meselesi dillendirilmiş oluyordu. (Özel, 2013: 66 – 69; Özel, 2014b: 11 – 12; Özel, 2021a: 161, 184)

Şiirin, yukarıda anlatıla gelinen Türkiye ölçeğinden, dünya ölçeğine çıkıldığında ifade edilmelidir ki, modern-kapitalist-dünya-sistemi; şiiri sindirmede yetersiz kaldığını kanıtlayanların bir teşkilatlanması niteliğindedir. Bu minvalde şairlerin karşı karşıya kaldıkları ikilem ise, burjuva – kapitalist enternasyonalizminin kendilerini icbar ettiği çürümeye katlanmak ile Pathos ağırlıklı şiirin hız kazandırdığı modernleşmenin, bu toprakların Ethos değerlerine ağırlık veren şiirdeki karşılığını keşfetme tercihinde bulunma alternatiflerinden kaynaklanmaktadır.’ (Özel, 2013: 66 – 69; Özel, 2021b: 56) Başka bir söyleyişle, Türk şiir hatlarının mahiyeti, modern-kapitalist-dünya-sistemi karşısında alına(maya)cak tavrı üzerinde de müessir olduğundan bu küresel düzenin dayattığı çürüme ve yozlaşma ortamından çıkma yolunda Ethos hattındaki şiire daha fazla yaslanmak icap etmektedir.

Geç-Osmanlı’dan erken-Cumhuriyet’e gidişatı yukarıdaki bahislere nakşedilen ve millî Türk varlığı ile bağı ilgili isimler üzerinden işaretlenen Türk şiirinin, sonraki güzergâhına da değinilmelidir. Bu çerçevede, Özel’in, Nâzım Hikmet ve Orhan Veli’den II. Yeni’ye uzanan aşağıdaki değerlendirmesi önemlidir:

“I. Dünya Savaşı sonucunun bizi nerelere götüreceği meselesini tahlil eden ve bu konuda sondajlamada bulunan şiir olarak iki şiir karşımıza çıkıyor: Birisi Nâzım Hikmet’in kurduğu, diğeri de Orhan Veli’nin kurduğu şiir... Orhan Veli... Diyor ki; biz halkın davasını değil halkın zevkini savunuyoruz. Dolayısıyla Nâzım Hikmet’in şiirini halkın davasını savunan şiir olarak bir yere oturtmuş oluyor. Ama biz biliyoruz ki, Nâzım Hikmet şiirinin “geriye doğru sulbunda” önce Mehmet Akif, sonra Tevfik Fikret var. Bu halkın davası, halkın zevki meselesi... İkinci Yeni adını verdiğimiz şiir akımında daha ihatalı ve daha öze ilişkin bir şekilde ele alınıyor. Fakat bunlar nasıl alınıyor, şairlerin entelektüel düzeyleri ya da ilgileri ne merkezdedir, ayrıca konuşulması lâzım. Meselâ Modern Türk Şiiri, Metin Eloğlu dediğimiz kişide bir zirveye ulaştı,

yani halkın hem zevkini hem davasını savunabilen bir şiir çıktı ortaya...” (Özel, 2013: 209 – 213)

İsmet Özel’in, bir Türk şairi olarak baktığında gördüğü gerçeklik: ‘Kendisinden önceki Türk şairlerinin yaptıkları işin aynı zamanda Türk milletinin ayaklar altına alınamayacağını kanıtlamak anlamına gelişidir. Divan Edebiyatı dışında bir edebiyatın varlığı ortaya Türk milletini ayaklar altına almak isteyenlerin bunu başaramayacaklarını göstermek kastiyle çıkarılmıştır. Hayatın diğer birçok alanındaki pes edişlere karşı, şiirin hâlâ canlı-kanlı oluşu, pes etmeyiş; ayak direyiş; direniş ruhu sayesindeydi. Bu ruhun bedeni de önemliydi! Tanzimat’ın topraklarımızda doğurduğu ruha, tevafukuyla çare bulunabilecek olan bir de beden gerekiyordu. Türk şiiri bedenini “Mütareke”den sonra” bulmuş, 1954 – 59 yıllarında gerçekleştirilen atılımı sağlayan şairler ve şairler bir beden işlevi görmüş, Türk şiiri bu yolla; modern/modernist atılımıyla dünya şiirleriyle başa baş konuma gelmiştir. 1954 – 59 atılımının ana çizgisi bir sahiçilik arayışı olmuştur. Bu arayış içinde şairler kelimeye Türk şiirinde o güne kadar temin edilememiş bir yer sağlamışlardır. Fiillerin kullanılmasında, takıların işlerliğinde, tamlamaların alışılmadık bir yapıda kuruluşlarında günlük anlayışın ötesindeki sahiçiliğe ulaşma çabası gösterilmiştir. Bütün bu cehd, ısrar ve hamle gücünü en iyi *ontic* kaygı sözü ifade edecektir. Ayrıca bu dönemde varoluşçu söyleme bir yatkınlığın bulunduğu da gözlerden kaçırılmamalıdır.’ (Özel, 2013: 112, 171; Özel, 2014a: 9; Özel, 2020: 81)

Özel’in perspektifinde: ‘Orhan Veli, “*Neler yapmadık şu vatan için / Kimimiz öldük kimimiz nutuk söyledik*” dediğinde gayesi aslında İstiklâl Marşı’nı özetlemektir. “*Sen şehit oğlusun incitme yazıktır atanı*” yerine, “*Kimimiz öldük kimimiz nutuk söyledik*” der. Bu kısa deyiş dahi, bizim büyük, önemli, verimli ve doğurgan bir şiirimiz olduğunu kanıtlar. Türk şiiri, ancak bu vasıflarıyla bir işlev görüyorsa yaşar. Bu iki parçalı işlev, bir yandan dünyada yaşanabilecek yerin Türkiye olduğunu, diğer yandan birlikte yaşanacak insanların Türkler olduğunu göstermektedir. Bu işlev haddizâtında icra edilmiş bir işlevdir. Bu icrayı, Türkiye’ye ait modernleşmenin son safhasına gelindiği bir vetirede İkinci Yeni gerçekleştirmiştir. İkinci Yeni ile Türk şiiri, yukarıda belirtildiği üzere 1954 – 1959 yılları arasında son modern atılımını hayata geçirmiştir. Bu atılım, Türklerin, Avrupa milletleri arasında/karşısında komplekse düşmelerine yol açacak bir eksikliklerinin mevzu edilemeyeceğini, Türklerin, bilakis en az o Avrupalılar kadar zihni bir hazineye sahip bulduklarını gösteren bir hamleydi. İkinci Yeni şiiri denildiğinde hiyerarşik bir sınıflama vardır. Bu şiirin üç önemli ismi öne çıkar: Turgut Uyar, Edip Cansever ve Cemal Süreya. Sonra derece farklarıyla Ülkü Tamer ve Kemal Özer gelir. Bu tasnifte Sezai Karakoç’un, Fazıl Hüsni’nün, Metin Eloğlu’nun hiyerarşik bölünmeye riayet etmeyen bir konumları vardır. İkinci Yeni şiirindeki hiyerarşi, doğrudan doğruya Türkiye’nin meselelerinde omurgaya yakınlıkla tespit edilmiştir. Omurga olan şiir, Uyar’ındır. Cansever’inki onu desteklemiş, Süreya’nın kurduğu şiirse bu desteği süslemiştir. Cansever’in *Oteller Kenti* adıyla bir kitabı vardır ve o, memleketi için, “*Bu memleket benim değilse, ben bir sıfırım.*” Mantığıyla hareket eden bir şairdi. Siyaset eğer iktidar oyunları eksensiz bir faaliyetse, bu şairler siyaset-dışı, yani apolitiktirler. Ama siyaset denildiğinde memleketimizin devamı ve yükselişi söz konusuysa bu insanların “bir dokun, bin ah dinle” durumunda olduğu; memleketlerinin dertleriyle dertlendikleri görülür. Amaç, milletin başına şair diye belâ kesilmek değil, mutlaka ki yaşamayı yükseltmektir. Bütün bu mülahazaların anlamı ise şudur: Türkiye’de “şair olan şaire” uymak, Kur’ân’a rağbet etmenin açık yol olduğu bir durumu gösterir! Yani Türkiye’de şairler Allah’ın adını anmasalar da salih amel işlemler de uğradıkları haksızlığın öcünü almak üzere şiir yazarlar.⁵ Böyle değilse zaten ortada olan bir aldatmacadır. “Türkiye’de şiir ne menem bir şeydir?” sorusuyla esasında “Benim tıynetim nedir? Ben kaç paralık adamım?” sorusu sorulmuş olmaktadır. Bu hâl üzere, “Türkiye ha oluş, ha olmamış!” diyen bir insan, Türk şiirinden zerrece nasıpdâr olamaz. Şiirden nasıpdâr olamamak ve şiiri anlamamak ise kendi kaderini umursamamaktır. Biz, Yunus Emre’nin açtığı yolda Türk şiirinin ürettiği dili konuşuyoruz. Türk şiirinin yok edilmesi demek, Türk dilinin ve dolayısıyla Türk milletinin yok edilmesi demektir. Biz musikisini kaybetmiş bir milletiz. “Türk müziği” diye bir şey yaşamıyor artık. Ama tek ümidimiz odur ki: Türk şiiri varlık endişesiyle hâlâ çırpınıyor. Bunu da ben yapıyorum ya da yapılmasına ben destek veriyorum.’ (Özel, 2013: 267 – 270;

⁵ İsmet Özel burada Kur’ân-ı Kerim’deki ‘Şairler Suresi’ne telmihte bulunmaktadır. Şairler Suresi, Şuarâ Suresidir. Sure, Mekki’dir. Son (4) ayet, Medine’de nüzul olmuştur. Tamamı (227) ayettir. (224.) ayette geçen Şuarâ: Yani, ‘Şairler’ kelimesi bu sureye ad olmuştur. Doğrudan şairlere yönelik ayetler söz konusudur. (224): “Şairler (e gelince), onlara da sapıklar uyarlar.” (225 – 226): “Onların her vadide hakikaten ifrata (mübalâğaya) düşgeldiklerini ve hakikaten yapmayacakları şeyleri söyler (insanlar) olduklarını görmedin mi?” (227): “Ancak iman edip de iyi-iyi amel (ve hareket)te bulunanlar, Allah’ı çokça zikredenler ve zulme uğratıldıktan sonra öçlerini alanlar böyle değildir. O zulmedenler yakında hangi inkılâb ile sarsılacaklarını bileceklerdir.” (Çantay, 2014: 267) Özel, kendisinin manzum ve mensur bütün yazdıklarının da böyle bir öç alma gayesine matuf olduğunu söylemekte ve şöyle demektedir: “Türklüğü ifsada uğratan İbrani – Hıristiyan, Grek -o- Romen kültürünün ajanlarıdır. Elime kalemi aldığım günden beri ne yazdıysam, bunu o ajanlardan bütün hayatım boyunca gördüğüm zararın intikamını almağa ahdedtiğim için yaptım.” (Özel, 2020: 141)

Özel; 2018b: 267; Özel, 2021a: 161; Özel, 2021b: 184) Modern Türk şiirinin, gündelik, parti-merkezli ve çıkar odaklı değil, ‘memleketin dertleriyle dertlenmeye’ yönelik Türkiye odaklı bir siyasetin eşliğinde yazılan ve kendisi de zâten böyle bir siyaseti besleyen aslî karakteri, onun aynı zamanda, millî Türk varlığı yönünden gördüğü emsalsiz vazifinin göstergesidir.

Türk şiiri ile millî Türk varlığı arasındaki bağ meselesi, konuya İstiklâl Harbi ve İstiklâl Marşı dâhil edildiğinde de kavranabilir mahiyettedir. Nitekim Özel için: ‘Türkiye, modern çağlarda dünya ölçüsünde yapılamamış bir şeyin üstesinden gelmiş olan bir ülkedir: Türkiye, birincisi, İstiklâl Harbi’ni vermiştir. Biz Türkler böylece aynı zamanda İslâm’ın askerî güç ve siyasî organizasyon olarak tarihten silinmediği gerçeğini Avrupalılara gösterip kanıtlamış olduk. İstiklâl Harbi’yle biz *dünyadaki yegâne müstakil İslam toplumu* olmamız itibarıyla bir yere sahibiz. Bu vasfımız ortadan kalktıktan sonra varlığımızın bir toplum olarak söz konusu edilebilmesi mümkün değildir. İkinci olarak, Türkiye, İstiklâl Marşı şiir olan bir ülkedir. Başka devletlerin marşları, edebî kalite bakımından yüksek nitelikli olmayan ürünlerdir. Türkiye’nin İstiklâl Marşı ise edebi kalitesi üstün bir metindir. Lâkin bu üstün vasıflı İstiklâl Marşı’mız hasıraltı edilmiştir ve edilmektedir. Oysaki biz Sakarya Meydan Muharebesi’ni; İstiklâl Harbimizi İstiklâl Marşı düşüncesi, ideolojisi ve ruh gücüyle kazanmış idik.⁶ Bu realite, yalnız Türkiye’de mi, dünyada da itiraz yöneltilebilecek bir realite değildir. Hâsılı, biz kendini, bir şekilde şiirle tanımış, tanımlamış, tanıtmış bir toplumuz ve böyle başka bir toplum daha bulunmamaktadır. Millî çerçevesini şiire borçlu olan tek toplum biziz. Bu borçluluk durumu, şiirin bizim için müthiş bir mühimmat deposu olduğunun da işaretidir. Ahmet Haşim’den, Tevfik Fikret’e, Nâzım Hikmet’ten Necip Fazıl’a... Şairlerimizin tamamının şiiri, biz Türklerin bir millet olarak varlık kazanmasında depo görevi görmektedir. Şiirimizde bir muvafakiyet ve parlaklıktan söz edebiliyorsak bunların hepsi millî varlığın yansımaları temsille ilgilidir. Bu, istenildiği kadar, istenildiği boyutta ve evsafa değerlendirilebilecek olan bir birikimdir. Bu birikime dayanıp, milli varlığımızı tehdit eden unsurlara karşı bir cevap verilmesi gerekmektedir. Bu cevap dirayetine şiirimizi ciddiye alarak ve ondan beslenerek ulaşabiliriz. Zira Türkiye’nin kendine mahsus bir yolu olması istikametinde iş gören tek faaliyet sahası ne yazık ki şiirdir. Türkiye’nin bir kimliği, şahsiyeti ve özel bir yolu olmalıdır diyen insanlar sadece şairler olagelmıştır. Bu konuda son zamanlara, diyelim ki, 1983 yılına kadar şairlerin istikamet yahut yol hassasiyeti bir işe yaramıştır. Ama sonrasında Türkiye’de, Türkiye’nin varlığının ciddiye alınması, bir hassasiyet konusu olmaktan çıkmıştır. Türkiye üzerine ciddiyet yokluğu ile şiir ve hassaten Türk şiiri üzerine ciddiyet yokluğu biri diğerini besler durumdadır. Bize şiir, sadece, Türkiye’nin kendine mahsus bir yolu olacaksa lâzım. Olmayacaksa lâzım değil. Neden böyle çünkü açık yol, şiirin açtığı yoldur ve şiir, milleti kurtarır. Yunus Emre’den bu yana yürünen yol, sıhhat alâmeti olarak devam etmiş ve bu sayede ‘Türkiye’de ne var’ sorusunu bugün sadece şiir var diye cevaplamak mümkün kılınmıştır. Ancak bu açık yolun aynı zamanda millî varlığı devam ettirmek için faydalandığımız yol olduğunu da bilmemiz lazım. Neden böyle, çünkü Türk milleti diye bir şeyden bahsediyorsak bu ancak Türk şiirinin olması şartına bağlıdır.’ (Özel, 2013: 212, 257, 271 – 273, 280; Özel, 2014: 9; Özel, 2015: 21; Özel, 2018a: 183; Özel, 2018b: 163; Özel, 2021a: 83)

4. SONUÇ

Bu çalışmanın ‘Giriş’ kısmında da açıkça ifade edildiği gibi, Millî Türk varlığının teminat ve istinatgâhı Türk şiiri, Türk şiirinin de aynı şekilde teminat ve istinatgâhı millî Türk varlığıdır. Bu iki bütünleşik entite arasındaki müteakıl geçişme, konumlanma ve ‘besleşme’, derdi Türkiye’nin dertleriyle dertlenme olan insanlar için en önemli realitelerden biridir. Nitekim Türkiye’nin bilinen şair ve düşünürlerinden İsmet Özel’in fikriyat atlasına bakıldığında Türk şiiri ile millî Türk varlığı arasındaki bağ meselesinin, onda da öncelikli ve dahası hayatî meselelerden biri olduğu yine yukarıda izah edildiği üzere açık bir vakıdır.

Türkiye’nin temel siyasal görünümünü, “Türkiye’de İslâmî siyaset, İslâmcı siyaset diye bir işin başında olan insanları görüyorsanız, onların hepsi Türkiye’nin bir İslâmî dönüşüm yaşamaması için görevlendirilmiş insanlar.” Şeklindeki sözleriyle tasvir eden Özel’in indinde bu siyasal görünüm ve gerçeklik minvalinde: ‘Türkiye’nin, Türkiye üzerinde oyun oynayan insanların zapt etmedikleri kalesi kalmamıştır. Tek istisna, şiirdir. Kâfirler, kendi heveslerine denk düşen “İşte Türk şiiri budur”, diyebilecekleri bir örneğe, her şeye rağmen, sahip değildir. Onlar, sahip olamadıkları için de ufkumuzun

⁶ İsmet Özel’e göre: “*Türk ordusu İstiklâl Marşı’ni talep eden, böyle olduğu için de İstiklâl Marşı’nın ithaf edildiği kahraman ordudur. Bu ordunun kendi devletini tahrip etme ihtimali nasıl o zaman sıfir idiyse hâlâ sıfırdır. Çünkü Türk ordusunun bırakın müstemele ordusu olmasını, arzın hiçbir köşesinden müstemelececiğe nefes aldırmayan bir başka ordu çıkmamıştır. Seferberlik sırasında ve nihayetinde müstemelececiğe direnç gösteren herkes orduda “Peygamber Ocağı’nda” yekdiğerini buldu. Türk toprakları istimlake uğrama belâsından kurtulduysa bunu tepedenn turnağa kahraman Türk ordusuna borçludur. “Bedr’in aslanları ancak bu kadar şanlı idi.”*” (Özel, 2020: 228)

ne olduğuna dair ipuçlarını hâlâ şiirden devşirebilme imkânımız vardır. Bugün biz bir millet olma özelliğini taşıyamıyoruz ve Türk milleti olarak kendi varlığını yüceltme hedefini benimsemiyorsak bunun sebebi, o imkânı kullanamayıp yahut da şiirle olan bağımızı sağlıklı şekilde kuramayıp olduğumuzdur. Bu bağ sağlıklı şekilde kurulamıyor çünkü kendimizi çok hafife alıyor, kendi kıymetinden bihaber yaşıyoruz. Şiir, Türkiye’de bu kıymeti değerlendirme gerekliliği bakımından önemlidir. Türkiye’de Türk şiiri, başka hangi dille yazılmış olursa olsun, başka hangi kültürel birikimle zenginleştirilmiş olursa olsun, herhangi bir dünya şiirine yukarıdan bakacak bir konumdadır. Lâkin Türkiye şiirle olan bağı bugün koparmış bir toplum olduğu ve Türkiye’de şiirin değeri konusunda kesin görüşleri olan bir çevre artık mevcut bulunmadığı için Türkiye’nin bir millî odağı da yoktur. Bu olumsuz tabloda yazısızlığımızın; İslâm/Kur’ân alfabesinin/yazısının terkedilip yerine Latinlerin alfabesinin/yazısının alınmasının da yıkıcı bir etkisi söz konusudur. Türkiye bugüne dek millî odak fikrini ancak şiirle koruyabilen bir toplum idi. Fakat bu odak bir şekilde yerle yeksan edildiği için biz bugün milli gücümüzü tanımak fırsatından mahrumuz. (Özel, 2013: 239 – 265, 286; Özel, 1439a: 24; 1439b: 24 – 26; Özel, 2018a: 11, 149; Özel, 2019: 86; Özel, 2020: 13, 231) Dolayısıyla mesele Türk şiirinin kıymetinde değil yüksekliği aşikâr bu kıymetten bihakkın faydalanılıp faydalanılmamasında yahut da faydalanılarak Türkiye’nin yolunun açılıp açılmamasında düğümlenmektedir.

Çalışmayı bitirirken kimi eleştiri noktaları da şöyle zikredilebilir: Necip Fazıl Kısakürek’in şiirinin; müesses rejim, ideoloji ve kültürel merkezlerin koyduğu görünür engellere, milliyetçi-muhafazakâr (iktidar) çevrelerin(in) koyduğu görünmeyen engellere karşın Türk milleti için temin ettiği besleyiciliğin varlığını yine de sürdürebilmesi hadisesi, üzerinde önemle durulması gereken bir hakikattir. Onun şiirinin hem kendinde kalitesi hem de bu kalitenin yanısıra ‘Çile’ ve ‘Sakarya’ örnekleriyle hemen hatırlanabileceği üzere düşünce ve sanat ‘arzını’ devam ettirmesi, ele daha bir önemle alınmalarını gerekli kılarken Özel’in bu konuda pek de müspet ve semereli bir değerlendirme yapmadığı görülüyor. Bu tavır, sadece bir şairin değil bizatihi Türkiye’nin müktesabatının lâyıkıyla gözetilmemesi ve millî Türk varlığı ile Türk şiiri arasındaki bağın bihakkın kıymetlendirilememesi demektir. Aynı problemler Sezai Karakoç şiirinin niteliği ve besleyiciliği bakımından da söz konusudur. Karakoç’un şiiri millî Türk varlığı açısından sadece İkinci Yeni minvalinde ele alınıp geçilebilecek; geçirilebilecek bir şiir midir? Özel’in kendi şiirini değerlendirirken kendi hakkını vermede taşıdığı yüksek duyarlılık ve başarılı performansın, hakikat ve hakkaniyet bakımından Karakoç şiiri için de geçerli olması gerekirdi. Bunların dışında kimi problemler alanların daha varolmasına karşın, onların ayrı bir çalışmayı gerekli kıldığı düşüncesiyle burada sadece yukarıdaki eleştirilerin arzedilmesiyle yetinilmektedir. Bu eleştirilerin, Özel’in poetik değerlendirmelerinin, millî Türk varlığı önündeki titizliğinin ve gerek Türk düşüncesine gerekse Türk şiirine verdiği emeğin öneminin altını çizmek için dile getirildiği de son sözler olarak söylenmelidir.

KAYNAKÇA

- ARİSTOTELES. (2017). *Poetika Şiir Sanatı Üzerine*. (Türkçesi: Furkan Akderin). İstanbul: Say.
- ÇANTAY, H. B. (2014). *Kur’ân-ı Hakîm Ve Meâl-i Kerîm Tefsirli Kur’ân Meâli (Cilt 2)*. İstanbul: Bilimevi Basın.
- DEMİREL, İ. (2021a). Necip Fazıl Kısakürek, Sezai Karakoç ve İsmet Özel Örnekleriyle Türk-İslâm Siyaset Düşüncesinde Yazı Ve Alfabe Meselesi. İbrahim Özcoşar, Uğur Yiğiz vd (Ed.), *Kozmolojik Dengenin Sanatsal Tezahürleri İslam Sanatları* içinde (s. 125-155). İstanbul: Divan Kitap.
- DEMİREL, İ. (2021b). Sezai Karakoç’un “Edebiyat Yazıları”na Siyasal Bir Yaklaşım. *Social Science Development Journal*, 6 (28), 123-153.
- KARAKOÇ, S. (1986). *Edebiyat Yazıları II*. İstanbul: Diriliş.
- KARAKOÇ, S. (1988). *Edebiyat Yazıları I*. İstanbul: Diriliş.
- KARAKOÇ, S. (1989). *Yunus Emre*. İstanbul: Diriliş.
- KARAKOÇ, S. (1996). *Edebiyat Yazıları III Eğik Ehramlar*. İstanbul: Diriliş.
- ÖZEL, İ. (2013). *Şiir Okuma Kılavuzu*. İstanbul: Tiyo.
- ÖZEL, İ. (2014a). İnsan Olmak Şartların Tenkidini Yapabilmektir. *Çelimli Çalım*, (1), 7-9.
- ÖZEL, İ. (2014b). Yük – I. *Çelimli Çalım*, (2), 11-13.

- ÖZEL, İ. (2014c). İstiklâl Harbi Bitti Diyenler Tasfiye Edilmeli!. *Çelimli Çalım*, (3), 11-14.
- ÖZEL, İ. (2015). Allah'a Kaçın; İstiklal Marşı Ezberini Bozmayın. *Çelimli Çalım*, (11), 20-24.
- ÖZEL, İ. (2018a). *Başını Örtten Kızlar Felsefe Bilmelidir*. İstanbul: Tiyo.
- ÖZEL, İ. (2018b). *Bir Akşam Gezintisi Değil Bir İstiklâl Yürüyüşü*. İstanbul: Tiyo.
- ÖZEL, İ. (2019). *Kalın Türk*. İstanbul: Tiyo.
- ÖZEL, İ. (2020). *Türküme Doğruyum İntikamım Ülkemdir*. İstanbul: Tiyo.
- ÖZEL, İ. (2021a). *İslâmla Damgalanmış Varoluş*. İstanbul: Tiyo.
- ÖZEL, İ. (2021b). *Pergelin Yazmaz Sivri Ucu*. İstanbul: Tiyo.
- ÖZEL, İ. (1438). Biz Türkler ve Muhasipsiz Muhasebe. *Hanyalı Konya*, (2), 20-21.
- ÖZEL, İ. (1439a). Türk Faşizminin Görüldüğü Kadar Görülmeyen Tarihi. *Hanyalı Konya*, (6), 24-25.
- ÖZEL, İ. (1439b). İsmet Özel'in Hangi Cehennemde Olduğu Kimsenin Umurunda Değilse Benim Hiç Değil. *Hanyalı Konya*, (7), 24-26.
- PLATON (2017). *İon*. (Türkçesi: Furkan Akderin). İstanbul: Say.